

Rodzina w starożytnym Rzymie.

Materiały z konferencji naukowej *Zacisze* 20. – 21. 5. 1991 pod red. J. Jundziłła, str. 282, Bydgoszcz 1992.

Vyšší škola pedagogická v Bydgošči vydala obsáhlý svazek příspěvků z vědecké konference, kterou uspořádala tamní Katedra dějin výchovy. Tématem konference byla problematika římské rodiny; především za císařství nabyla tato otázka na významu a také z císařské doby máme mnoho pramenů, které k dané problematice poskytují možnost nové neotřelé interpretace. Autoři příspěvků využili těchto možností v hojné míře, např. W. Raczevska ukázala, jak římské sarkofágy s mateřskými výjevy přispívají k poznání sociálních dějin (zde postavení matky a chůvy), M. Pawlak naznačila možnosti využití epigrafických památek pro poznání rodinného života a porodnosti otroků v Africe, B. Stawoska podrobně a s hlubokým přehledem analyzuje postavení alumnů v římských křesťanských nápisech.

S naznačeným postupem souvisí i to, že autoři, kteří vycházeli z literatury, sáhli po Plútarchovi (K. Korus – úloha otce v rodině), Artemidórovi (A. Prokop), Suetoniovi (J. Hatlas) či porovnávali starší a mladší etapu římské literatury oslavující matku (J. Jundziłł) na základě dosud nevyužitých pramenů.

Na konferenci se věnovala pozornost nejen zpracování materiálů, ale i teoretickým otázkám, často v návaznosti na současné tendence v sociologii. R. Pankiewicz se zamýšlel nad skladbou starořímské rodiny, jejíž zajímavost tkví v tom, že se objevuje toliko jeden model rodiny, a zamýšlí se nad některými termíny, jako pax, pietas (proč ne concordia?), do ut des (to ovšem není římská formule), v rodinném životě. Na str. 40 čti v titulu místo frührchristlichen frührömischen. Jakýmsi doplněním bylo vystoupení J. Jundziłła o typech manželství a výchově v Římě od 3. stol. př. Kr. do 3. stol. po Kr. M. Żyromski se pokouší o uplatnění teorie elit a sociálního pohybu při rozboru legátů Augusti a legátů legie z Dolního Podunají. Podtrhuje větší pohyb v principátu proti dominátu a objasňuje jej vyměněním starých rodů a zvýšením míst v administrativě na zvětšeném území říše. V řadě příspěvků, jak už je to v epigrafice běžné, bylo využito statistiky, především u B. Stawoské při zkoumání malého dítěte v křesťanských pohřebních nápisech III. – VI. stol. Ta tak došla k závěru, že se oba rodičové vyskytují v nápisech častěji než jak je tomu v pohanských nápisech a že text nápisů je uměřenější – jak to odpovídá křesťanskému pojetí života.

Další referáty se týkaly numismatiky, postavení dítěte v Bibli, i zkoumání rodiny a rodinné výchovy antické i moderní v polské vědě. Bohatě navštívená konference byla pěkným dokladem aktivního vědeckého života polských badatelů o starověku.

Radislav Hošek

Thracians and Mycenaean, edited by Jan Best and Nanny de Vries. E.J.Brill, Leiden – New York – København – Köln 1989, str. 306 /Publications of the Henri Frankfort vol. eleven/.

Jako výsledek 4. Internat. kongresu (Rotterdam 1984) věnovaného thrákologii máme před sebou hutnou publikaci doprovázenou četnými ilustracemi těžko dostupných materiálů a názornými grafy. Cílem kongresu bylo porovnání mykénologických a thrákologických studií a hledání souvislostí mezi Próto–Hellény a Próto–Thráky.

Kongresu se zúčastnili badatelé mnoha zemí, především těch, kde je thrákologie hodně rozvinuta. Je to především Bulharsko, kde při prvním thrákologickém kongresu r. 1972 prof. Alexandr Fol toto vědní odvětví deklaroval, a Holandsko, kde se studiu Thráků věnují po dlouhá léta prof. Jan

Best a Nanny de Vries. Zásluhy všech tří badatelů v pěkném úvodním projevu holandský ministr pro vzdělání a vědu Dr W.J. Deetman (zde na str. 7–8).

Sborník začíná A. Fol anglickou úvahou, v níž se zabývá paralelními jevy thrácké a mykénské civilizace s cílem vstihnout daný typ kultury jako způsobu určitého historického chování. Vychází zde ze svého dříve formulovaného názoru, že západním pohraničím Indoíránců bylo území ohraničené čarou táhnoucí se od Dunaje – mezi řekami Iskar a Osam – ke Korintskému zálivu u Delf. Fol nazval tuto hranici Hyperborejskou diagonálou s tím, aby upomínala na to, že už Hérodotos věděl o existenci cesty ze severu k Delfám. Současně vytkl hlavní znaky této kultury a jejich promítnutí do mytologie.

V dalším Fol konstatuje, že dřívější hodnocení kultury Thrákie v polovině 1. tisíciletí př.n.l. jako přežitku mykénské kultury je dnes překonáno poznatkem, že jde o samostatnou kulturu, která se vytvořila mezi Anatolií a Jihovýchodní Evropou včetně Černomořsko–kavkazského bazénu a která je charakterizována relativně jednotnou symbolikou vztahující se k bohyni matce (a tím i ke kultu zemědělných), totiž dvojskyrkou a křížem, do jehož podoby je leckdy stylizována ženská postava. V Thrákii se rovněž dlouho udržely starobylé významotvorné prvky hlavních mytologických a kultovních celků, jako: ptáci, jelen, ženská tvář, kůň a vůz, býk atp. Velkou úlohu připisuje Fol megalitickým stavbám pro 1. polovinu a tholu a klenbovým hrobkám pro 2. polovinu 1. tisíciletí. Zatímco první monumenty spojuje s kultem Slunce, ve druhých vidí projev představ Velké matky bohů a jejího syna – Prapředka (Progenitor), který se objevuje v představě bohokrále nebo krále – kněze. Všechny tyto monumenty pokládá za pokračování thrácké kultury trvající od 2. tisíciletí – v některých případech – až do prvních století n.l.

Referent vysvětlil dva termíny, které zavedl pro lepší rozpoznání tohoto jevu. Starší pojmenování Mykénské Thrákie, které mělo ukázat na poměrnou kulturní jednotu tohoto území současnou s indoíránským mykénským Reckem. Nyní tento termín upřesňuje novým nazváním Orfická Thrákie (Orphic Thrace), které se vztahuje na 2. pol. 2. tisíciletí; je to doba rozkvětu posledního období bronzové doby, „kdy se thrácký, předpythagorovský, předliterární a předfilosofický orfismus formoval jako učení náboženství, které uctívá Slunce“. Poznamenejme, že tento názor naznačil jako možnost už kolem první světové války Kacarov, když hovořil o neliterárním thráckém a mladším literárním řeckém orfismu.

Na závěr Fol přednesl některé teoretické problémy různých přístupů, které ukazují na to, že thrácké je obohacuje nejen novými materiály, ale i novým promyšlením stanovisek a aplikací moderních přístupů.

V dalším účastníci jednali ve třech sekcích: archeologické – řešící vztahy thrácko–mykénské, dále linguistické a historické a konečně ve třetí, kde přednesli referáty o nových nálezech či problémech z thrácké oblasti. V první sekci D.F. Easton (Schliemann's Excavations at Troy) ukazuje na možnost využití Schliemannových archeologických deníků pro dodatečně zařazení dosud neidentifikovaných nálezů; E. Frenchová zkoumá ručně vyráběnou leštěnou keramiku z Mykén (HMB Handmade Burnished Ware) a v názvu příspěvku naznačuje řešení jejího původu: Možné pronikání od severu v Mykénách (Possible Northern Intrusions at Mycenae); R.F. Hoddinott v poučném a zajímavém příspěvku zkoumá vztahy Thráků a Mykénanů k Tróji (Thracinas, Mycenaeans and the Trojan Question); ukazuje na základě motivů ve výzdobě na styky některých krajů (ne vždy musí být ovšem přejímány) a na základě tureckých informací ukazuje, že Troja VI sahala ke Gelibolu (Galipoli); vyslovuje též názor, že Thrákie spíše oddělovala Evropu od Anolie než že by jí spojovala; R. Katintcharov ve studii Relations culturelles entre la Thrace, la Grèce et l'Anatolie du Nord-Ouest à l'âge du bronze moyen et récent zdůrazňuje význam Lery pro dataci keramiky střední doby bronzové v Thrákii. Uznání zasluhuje jeho opatrný závěr, že dosavadní nálezy nesvědčí o početné migraci thráckého obyvatelstva do okolí Mykén a nedovolují velké historické závěry, třebaš svědčí pro silné styky obou oblastí za mladší doby bronzové a starší železné; dva příspěvky jsou věnovány stále nerozřešenému souboru z Valčitrnu : H. Matthäus (Mykenai, der mittlere Donauraum während der Hajdúsámson–Horizontes und der Schatz von Valčitrn) dochází na základě paralel tvarů, ornamentů a publik (zde se odvolává na podobnost řecké keramiky naznačené J. Bouzkem) k datování do doby kolem r. 800 př.n.l.; A. Sherratt – T. Taylor (Metal Vessels in Bronze Age Europe and the Context of Vulchetrun) vycházejí ze skladby pokladu, který

obsahuje nádoby pro konzumaci alkoholu (ta se od počátku doby bronzové měnila ve společenský rituál); srovnávají obdobné nálezy (až dosud byl poklad považován za jedinečný) a vycházejí z jeho nynějšího rozdělení na základě technických analýz ve dvě skupiny, přičemž se zde zabývají starší skupinou A, kterou řadí do doby 2000 – 1300 př.n.l., přesněji do 1600 – 1400 př.n.l. Současně zdůrazňují osově postavení Řecka a ostrovů pro zprostředkování výrobních technik. Jeho zhroucení přivedlo k rozdělení výroby ze zlata a výroby ze stříbra a izolovalo východní a západní dílny. Zajímavý dodatek k této problematice přinesl J.G.Griffith ve třetím oddílu.

V sekci linguistickohistorické sledují podobnou tematiku Jan Best (*Thrakische Namen in mykenischer Schrift*) a Iris von Bredow (*Ethnonyme und geographische Bezeichnungen der Thraker bei Homer*); rovněž následující příspěvky jsou si blízké: Fr. de Graaf (*Midas – Wanax – Lawage-tas*) soudí na základě nádobí z hrobů v Gordiu (8.stol.) a v Tróji VIIb1, vystavené po zkáze Tróje VIIa (1250–30) a zbořené novými vetřelci po jedné generaci své existence, že Frygové, kteří se zmocnili Gordia, vyšli z Tróady v době Trója VIIa nebo VIIb1. Na základě toho se mu zdá být vysoce pravděpodobná starší doměnka M.Lejeuna (*Athenaeum* XLVII, 1969), že Frygové v předhomérské době převzali od Řeků určitý typ politické organizace spolu s řeckými termíny vyjadřujícími dvě základní funkce politické moci; D.Popov rozebírá politicko-náboženské paralely thrácko-mykénské a pro trojklannou ideologii Indoevropanů Dumézila nenachází paralely u Thráků, nýbrž spíše v minojském světě. D.C.Samsaris (*Les influences sur les Thraces*), a D.W.Smitt (*Mycenaean Penetration into Northern Greece*), J.Stakenborg – Hoogveenová (*Mycenaean Thrace from the Fifth till the Third Century B.C.*) a F.C.Woudhuizen (*Thracians, Luwians and Greeks in Bronze Age Central Greece*) zkoumají vztahy na základě archeologie a onomastiky a pokoušejí se je zařadit do historických souvislostí.

Ve třetí sekci *Varia thracologica* nacházíme osm příspěvků týkajících se thrácké problematiky: interpretaci vnitřní výzdoby hrobky ze Sveštari (*Tombeau royal de Sveštari et certains aspects du culte sépucral thrace*) podanou její objevitelkou M. Čičikovou, rozbor počátků řecké kolonizace na egejském pobřeží spojené s posunem thráckých kmenů na přelomu 2./1. tisíciletí (Ch.M.Danov – německy), rozbor thráckých pohřbů na přelomu bronzové doby a starší železné (B.Gergova, anglicky, zejména pozoruhodný birituál a ženské dvojpohřby) a velezajímavý příspěvek J.G.Griffitha (*Postilla to the Proceedings of the Fourth Int. Congress of Thracology*), v první části se dotýkající sezónního stěhování stád (tzv. transhumance) v Iliadě 1 750/1, ve druhé některých detailů na nádobě z Valčitranu, zejména letování přičních trubek, které technicky není proveditelné před 9.–8.stoletím. Na základě popisu zvyku z odlehlé vesnice u albánských hranic (N.Gage, Eleni, 1983), kde se v roce 1940 při přenášení pět let uložené mrtvoly použila její lebka k rituálnímu pití červeného vína přítomnými na zahrnutí eventuálního hněvu nebožky, Griffith vyslovuje názor, že i ve Valčitranu kanálky sloužily k odměřenému rozvážení vzácného nápoje, jímž proto mohla být pouze krev. Pro příští bádání mohou být přínosná pozorování N.C. Moutsopoulos (Tournée au Rhodope du Sud et a Samothrace) s řadou zajímavých reprodukcí (celkem 45). Příspěvkem k antické etnografii jsou zprávy o černé vodě (francouzsky) rozebrané A. Parvulescu (bylo by ovšem možno je rozšířit o vody působící zrod bílého a černého potomstva – srov. Phleg. 01.22). Kolísání a/o v Thrákii a Dakomésií je předmětem zájmu C.Poghircu, který vyslovuje požadavek (francouzsky), aby se přihlíželo nejen k zeměpisnému, ale i časovému kritériu. Konečně B.Papoulia zkoumá (německy) problematiku kulturních vlivů v prehistorické době a v dějinné.

Bohatý obsah sborníku, který je povětšinou formulován problémově, jistě najde svou odezvu v příštím thrakologickém bádání. Pozorný čtenář si opraví číselování na str. 78 (správně adcb), rozdělí V 1–5 na skupinu A a V 6–13 na skupinu B (str. 116), poopraví neshody mapky a jejího textu na str. 133, Peparetos na Peparethos (str. 145), Eaggarios na Sagg. (str. 151). Orientaci ve sborníku poněkud ztěžuje to, že tu není rejstřík.

Nejen úzkým thrakologům a mykénologům poskytnete sborník mnoho podnětů svými metodickými přístupy a jejich aplikacemi na málo zpracovanou látku, které tak mohou být užitečné i při zkoumání jiných teritorií.